

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА ТА ВИХОВАННЯ МОЛОДІ ЯК ОСНОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СУСПІЛЬСТВА

Лариса Прохорова, Тетяна Зав'ялова, Олександр Непша

*Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького*

e-mail: nepsha_aleks@ukr.net

Подальший розвиток цивілізації може відбуватися тільки в поєднанні з законами природи, при усвідомленні людиною своєї істинної ролі в системі біотичної регуляції. Перед людством постала дуже нелегке завдання –здійснити кардинальні зміни в своїй свідомості, сформулювати і добровільно прийняти обмеження і заборони, продиктовані законами розвитку географічної оболонки. Це вимагає, в свою чергу, зміни багатьох стереотипів поведінки, механізмів економіки і соціального розвитку суспільства. Необхідні фундаментальні зміни в нашій системі цінностей, інститутах і способах життя з урахуванням того, що екологічні, економічні, політичні, соціальні та духовні потреби тісно взаємопов'язані [1,с.177; 5,с.239]. Тому розвиток сучасної освіти покликаний виконувати інтегровані функції. У зв'язку з цим у багатьох країнах відбувається реформа системи освіти. Ця реформа неминуча, вимушена і природна. Пов'язано це насамперед з тими завданнями, які відображені в матеріалах «Порядок денний на ХХІ століття» конференції Ріо-92: забезпечення розуміння питань екології дітьми і молоддю.

Майже у всіх країнах світу ще в кінці 80-х - початку 90-х років на рівні законів були прийняті Національні стратегії екологічної освіти, які розглядаються як перманентний процес, що включає в себе всі професійні і вікові групи населення. Для України важливим документом в цьому напрямку є Постанова Верховної Ради України від 5 березня 1998 року про створення системи екологічної освіти і виховання, що є важливим пріоритетом державної політики в галузі охорони природи, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки. Необхідність формування екологічної культури як складового компоненту гармонійно розвиненої особистості висвітлені в Державній національній програмі «Освіта. Україна ХХІ

століття», в Концепції національного виховання, Концепції екологічної освіти України та Державному стандарті освіти в Україні.

Екологічна освіта, як цілісне культурологічне явище, що включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, повинна спрямовуватися на формування екологічної культури, як складової системи національного і громадського виховання всіх верств населення України (у тому числі через екологічне просвітництво за допомогою громадських екологічних організацій), екологізацію навчальних дисциплін та програм підготовки, а також на професійну екологічну підготовку через базову екологічну освіту [3,с.14;6,с.137;8,с.50].

Екологічне виховання покликане формувати активну природоохоронну позицію. Екологічне виховання досягається за допомогою комплексу природоохоронної та екологічної освіти, який включає шкільну та вузівську екологічну просвіту, пропагування екологічної поведінки.

Головна функція екологічного виховання полягає в придбанні і накопиченні особистістю досвіду взаємодії з навколишнім середовищем природним і соціальним на когнітивному, емоційному і нормативному рівнях. Саме сукупність знань, емоційних переживань і практичних умінь в екологічній діяльності дозволяє перевести свідомість молоді в іншу площину – з природо-споживальної в природозберігаючу, а отже, подолати в їхній свідомості бачення, пов'язане з перевагою людини над природою, під впливом якого природа сприймається ними тільки як утилітарна цінність.

Хоча екологічне виховання багатогранне, проте його розглядають з трьох позицій:

- екологічне виховання є частиною загального всебічного виховання особистості
- воно є самостійним видом виховання, тому що відрізняється від інших видів з цілями, завданнями, а головне, за методами реалізації в конкретних варіантах виховної роботи
- екологічне виховання – це «системоутворювальний фактор» всієї системи виховання [4,с.26-27].

Така багатогранність свідчить про цілісність, самостійність, системність і особистісно-орієнтований характер екологічно-виховного процесу, що визначає можливість вибору змісту, засобів і форм впливу на формування стійких ціннісних орієнтацій.

Екологічне виховання має базуватися на основному постулаті про те, що вихід з екологічної кризи в сучасних умовах можливий. Майже всі згодні з тим, що ми зобов'язані зберегти нашу планету населеною, набагато важче змусити людей вести себе відповідним чином. Ключі до вирішення глобальної екологічної проблеми – в переоцінці світоглядних цінностей; в зміні пріоритетів, а також в нормалізації чисельності населення через планування сім'ї, в невтомній практичній роботі над реалізацією основних напрямків в охороні навколишнього природного середовища.

Вчені виділили три аспекти відносин особистості до природи:

- до природного середовища життєдіяльності людини;
- особистих природних даних;
- до діяльності, пов'язаної з вивченням і охороною природного середовища.

На їхню думку, ставлення зумовлюється потребами і проявляється в емоціях – симпатії, прихильності, неприязні і т. ін. Передумови відповідального ставлення молоді до природи вчені бачать у формуванні екологічної свідомості, що сприяє становленню екологічних переконань особистості – стрижневого компоненту екологічної відповідальності. В екологічному вихованні головну роль вони надають:

- потреби в спілкуванні з живою природою;
- установкам і мотивам діяльності особистості з усвідомлення універсальної цінності природи;
- переконанням в необхідності збереження природи, а також здоров'я власного та громадського;

– потреби в діяльності, спрямованій на вивчення і охорону природи і екологічна просвіта [2,с.60;3,с.25;8].

Екологічна освіта та виховання орієнтуються на активну взаємодію людини з природою, побудовану на науковій основі, на сприйнятті людини як частини природи. Екологічні знання, доповнені ціннісними орієнтаціями, є основою екологічної культури і екологічного мислення. Вони сприяють усвідомленню цінностей, допомагають вирішенню комплексних екологічних проблем, що стоять перед людством, забезпечують комфортність його проживання в майбутньому, сприяють збереженню і примноженню унікального різноманітності всієї біоти. Отже, цілеспрямований розвиток системи екологічної освіти і виховання сприяє формуванню та розвитку екологічної культури.

Список використаних джерел

1. Іванова В.М. Екологічні проблеми використання геологічного середовища людиною/В.М. Іванова, О.В. Непша//Роль освіти у формуванні життєвих цінностей молоді: матеріали регіональної науково-практичної конференції студентів і молодих учених (02 грудня 2016 р.)/ Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького; за заг. ред. д. філос. н, проф. Р. Олексенка. – Мелітополь: Видавництво МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2016.– С.177-179.
2. Іванова В.М. Особливості проведення екологічного туризму на територіях природно-заповідного фонду України/В.М. Іванова, О.В. Непша// Актуальні проблеми фізичного виховання: зб. Тез доп. XII Міжнарод. наук. конф. (26-27 вер. 2017 р.) /уклад.: С.А. Омельчук, Ю.А. Грабовський.– Херсон: Херсонський державний університет, 2017.– С. 60-61.
3. Зав'ялова Т.В. Екологічне виховання при вивченні дисципліни «Географія ґрунтів з основами ґрунтознавства»/Т.В. Зав'ялова, О.В. Непша // Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи: зб. Матеріалів VI Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф., 25 жовтня 2016 р. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – Вип. 6. – С.13-15.
4. Непша О.В. З досвіду проведення еколого-освітніх акцій на факультативі з екології на об'єктах природно-заповідного фонду Рівненського району/О.В. Непша, В.В. Чорнобай// Гуманітарний простір науки: досвід та перспективи: зб. Матеріалів V Міжнарод. наук. практ. інтернет-конф., 20 вересня 2016 р. – Переяслав-Хмельницький, 2016. – Вип. 5. – С.24-29.
5. Непша О.В. Геоэкологические проблемы использования геологической среды человеком/О.В. Непша, Т.О. Сапун// Роль освіти у формуванні життєвих цінностей молоді: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих учених до 95-річчя Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (8 грудня 2017 р.) / за заг. ред. д. філос. н., проф. Р. Олексенка. – Мелітополь: Видавництво МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2017.–С.238-240.
6. Прохорова Л.А. Екологічна освіта в міжпредметних зв'язках географії і біології/Л.А. Прохорова, Т.В. Зав'ялова, О.В. Непша, // Екологічна стратегія майбутнього: досвід і новації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (30-31 березня 2017 р., Умань). –Умань: Видавець «Сочинський М.М.», 2017. –С.136-138.
7. Синяєва Л.В. Екологічні проблеми України та шляхи їх вирішення [Текст]/ Л. В. Синяєва, Р. І. Олексенко, І. М. Плаксина // Вісник Сумського національного аграрного університету. - 2007. - N 4. - С.12- 15

8. Стецишин М.М. Екологічна освіта студентів при вивченні курсу Фізична географія материків і океанів/М.М. Стецишин, О.В. Непша// Сучасні проблеми розвитку географічної науки і освіти в Україні. Матеріали ІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 17-18 травня 2012 р. – К.: Обрії, 2012. – С. 50-51.